

Стратешки значај Индо-Пацифика у безбедној политици Европске уније

Слађана ЋУРЧИЋ¹

Апстракт: Рад анализира безбедносне аспекте ангажовања ЕУ у Индо-Пацифику, а у светлу све већег геополитичког значаја овог региона и његове детерминисаности кинеско-америчким ривалством. Циљ је да се сагледа специфичност улоге и положаја ЕУ, као потенцијалног безбедносног актера у региону и мапирају могући правци развоја њене безбедносне политике, сходно актуелним односима снага у Индо-Пацифику. У ту сврху коришћен је преглед академске литературе и анализа садржаја релевантних стратешких докумената ЕУ (Стратегија ЕУ за сарадњу у Индо-Пацифику (2021), Глобална стратегија ЕУ за спољну и безбедносну политику (2016)), као и стратешких докумената о Индо-Пацифику појединих чланица ЕУ (Француска, Немачка, Холандија). Истиче се да безбедносно позиционирање ЕУ у Индо-Пацифику одликује „заглављеност” између тежње за независним актерством, као алтернативи надметању две велике силе и приклањања САД-а у балансирању Кине. Закључује се да ова врста маневрисања ЕУ неће бити одржива на дужи стазе, како због потенцијалног заоштравања односа у Индо-Пацифику, које ће захтевати одлучније деловање, тако и због недовољних капацитета тврде моћи (пре свега поморске) који би ЕУ пружили потребан кредибилитет. Додатно, фокусираност на рат у Украјини такође ће одложити активнији ангажман ЕУ у Индо-Пацифику, иако је извесно да ће у будућности он бити неизбежан.

Кључне речи: Индо-Пацифик, Европска унија, безбедносна политика, стратешки интереси, кинеско-америчко ривалство.

Увод

Убрзање геополитичке динамике обележене ратом у Украјини, јачањем Кине, али и кинеско-америчким ривалством, расветлило је све већи стратешки значај Индо-Пацифика као региона за тражење новог геополитичког баланса. Некада азијскопацифички, сада индопацифички регион, преваходно рефлектује геополитичку терминологију, у чијој основи је тзв. „све асертивнија” Кина и настојање да се њена моћ уравнотежи. Бројне државе су стога формулисале сопствене стратегије према Индо-Пацифику

¹ Институт за европске студије, Београд, истраживач-приправник, sladjana.curcic@ies.rs
<https://orcid.org/0000-0001-8276-0983>.

– Јапан, Аустралија, САД, укључујући и Савез држава југоисточне Азије (*Association of Southeast Asian Nations – ASEAN*) (Mohan 2020a). Следећи овакав процес, претходно подстакнута индивидуалним стратегијама² Француске, Немачке и Холандије према Индо-Пацифику, Европска унија је 2021. године усвојила Стратегију за сарадњу у Индо-Пацифику (*The EU strategy for cooperation in the Indo-Pacific*) (EC and HR/VP JOIN[2021] 24 final). У основи овог приближавања примарно лежи развијена економска повезаност, али и безбедносни изазови овог региона, који се потенцијално могу прелити на европски континент. Дакле, интересовање, мотивација и воља ЕУ за присуством у удаљеном региону који је постао синоним за стратешко надметање САД и Кине, имају вишеструку логику и значај, упркос фокусу на руско-украјински рат, унутрашње изазове Уније, али и друга глобална жаришта. Штавише, према неким схватањима, рат у Украјини је интензивирао трку за јачањем утицаја у Индо-Пацифику, посебно у југоисточној Азији, те ЕУ и не може да избегне заузимање позиције у новом мултиполарном поретку уколико жели да буде схваћена као озбиљан међународни актер (Briesen 2023; Pejsova 2018). У том смислу, окретање ка центру ка коме гравитирају и остале велике силе, отвара пут ЕУ да искористи могућности флексибилних формата сарадње и свом досадашњем, преваходно економском деловању у овом региону, пружи јаснији стратешки правац. Наиме, разноврсност актера у индопацифичком региону пружа предности нових билатералних, трилатералних и минилатералних платформи између средњих сила, односно могућност повезивања ЕУ и њених чланица и са појединачним државама и савезима, односно групацијама, као што су АСЕАН, КВАД (*Quadrilateral Security Dialogue – QUAD*), који чине САД, Аустралија, Индија и Јапан, или АУКУС – безбедносни аранжман између САД, Аустралије и Велике Британије (Lin 2021; Mohan 2020a). С обзиром на то да се неретко истиче да примарна сврха ових политика и савезништава није искоришћавање могућности које пружа регион, већ ограничавање кинеске моћи и утицаја (Kliem 2022), улога ЕУ у том контексту се може двојако посматрати. С једне стране, као неизбежно праћење политике САД у балансирању Кине, а с друге, као покушај избегавања овог ривалства и заузимање независније позиције у региону у склопу идеје о стратешкој аутономији. Како би се разумео приступ Европске уније Индо-Пацифику, најпре ће се сагледати њени стратешки интереси у овом региону, са краћим освртом на њихову еволуцију сходно

² У строгом смислу речи се не може говорити о стратегијама, изузев у случају Француске, већ о документима који представљају Политичке смернице о односу према индопацифичком региону, о којима ће бити више речи у посебном поглављу. Стога се термин „стратегија“ у овом контексту користи искључиво из практичних разлога, како је то пракса и у другим сличним радовима и анализама.

геополитичким променама. Централни део посвећен је анализи начина на који се ЕУ позиционира у Индо-Пацифику, односно начина на који води своју безбедносну политику у региону. Потом следи анализа стратешких приступа Француске, Немачке и Холандије Индо-Пацифику. На крају се сагледавају могуће импликације геополитичке динамике у региону Индо-Пацифика на безбедносну политику ЕУ.

Стратешки интереси ЕУ у Индо-Пацифику

Интересовање ЕУ за индопацифички регион и еволуција његовог значаја за Унију, могу се пратити кроз политички и стратешки оквир, који првобитно реферише на Азију – од Смерница о спољној и безбедносној политици у Источној Азији (*Guidelines on the EU's foreign and security policy in East Asia*) (Council of the EU 2012), преко пројекта Унапређења безбедносне сарадње у Азији и са Азијом (*Enhancing Security Cooperation in and with Asia*) (EEAS 2019) и нове верзије истог (EEAS 2022a), до Стратегије за сарадњу у Индо-Пацифику. Наведена документа уједно рефлектују преокрет у безбедносном ангажовању ЕУ у овом региону – од нормативног, заступљеног у Смерницама из 2012. године, ка прагматичнијем приступу. Тај прагматизам се огледа и у прилагођавању модалитета сарадње различитим актерима у региону, насупротив примени истог приступа за све, што кореспондира и са идејом заједничке одговорности за безбедносне изазове, односно тежње да се ЕУ позиционира пре као безбедносни партнер, него јединствени безбедносни провајдер (Pennisi di Floristella 2020). Паралелно са овим процесом променио се и однос ЕУ према Кини, која се сада посматра и као партнер и економски конкурент и системски ривал (EC and HR/VP JOIN[2019] 5 final). Осим тога, сам термин „Индо-Пацифик“ постаје устаљен у политици ЕУ, управо са заостравањем европско-кинеских односа и померањем глобалног стратешког и економског центра гравитације ка индопацифичком региону (Mohan 2020a). Поједини аутори истичу и да увођење концепта „Индо-Пацифик“ у европски безбедносни дискурс, показује, не само забринутост ЕУ због успона Пекинга, већ и несигурност у погледу посвећености Вашингтона европској безбедности и његове спремности да заштити интересе ЕУ од потенцијално негативних последица америчко-кинеског ривалства (Carteny and Tosti Di Stefano 2023).

Према Смерницама из 2012. године, интереси ЕУ почивају на широком приступу безбедности и односе се на очување мира и јачање међународне безбедности, промоцију међународног система заснованог на правилима, промоцију регионалне интеграције, развој демократије, владавине права и поштовања људских права и слобода итд. (Council of the EU 2012). Дакле, реч је о традиционалном залагању за европске принципе и вредности и изван ЕУ, али уз јасно препознавање „потребе за развијенијом,

кохерентнијом и фокусиранијом спољном и безбедносном политиком у Источној Азији, како би се обезбедили интереси ЕУ у региону“ (Council of the EU 2012, 9). Интензивније интересовање ЕУ за Индо-Пацифик долази са својеврсним редефинисањем политике САД-а под Доналдом Трампом (Donald Trump) (Briesen, Trang and Minh 2023) и схватањем ЕУ да је време да се сама побрине за своју безбедност, што је јасно озваничила Глобална стратегија ЕУ за безбедност (*A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*) (EEAS 2016). Већ се у овој Стратегији (иако се још увек говори о Азији), указује на потребу јачања безбедносне улоге ЕУ у Азији и заокруживања њеног политичког приступа у региону, а у светлу међузависности европског просперитета и азијске безбедности (EEAS 2016). Стратегија за сарадњу у Индо-Пацифику, ову међузависност, може се рећи, подиже на виши ниво, указујући на „нераскидиво повезану будућност ЕУ и Индо-Пацифика“ (EC and HR/VP JOIN[2021] 24 final, 1). Наиме, Индо-Пацифик, као „регион који се протеже од источне обале Африке до острвских пацифичких држава“ (EC and HR/VP JOIN[2021] 24 final, 1), идентификује се као стратешки све значајнији за Европу, будући да постаје средиште растуће геополитичке динамике и глобалних изазова, почев од питања људских права, пораста ауторитарних режима, еколошке безбедности, до интензивних надметања и тензија око спорних територија и поморских зона. Конкретно, демонстрација силе и пораст тензија у Јужном и Источном кинеском мору и Тајванском мореузу, виде се као потенцијални извори угрожавања европске безбедности и просперитета. Отуда потреба за појачаним присуством ЕУ у региону, које треба да допринесе јачању њеног стратешког домета и безбедности (EC and HR/VP JOIN[2021] 24 final). Сходне томе, у контексту изазова проналажења праве позиције ЕУ у актуелној геополитичкој ситуацији, Стратегија за сарадњу у Индо-Пацифику се тумачи и као наставак „принципијелног прагматизма“ из Глобалне стратегије ЕУ за безбедност и указује на политику која је све више базирана на интересима (Håkansson 2022).

Од седам приоритетних области за сарадњу у Индо-Пацифику, релевантне у овом контексту јесу безбедност и одбрана и људска безбедност. Прва реферише примарно на важност поморске безбедности за ЕУ, с обзиром на чињеницу да се највећи део извоза ЕУ одвија морским путевима Индијског и Тихог океана и да се већина њених трговинских партнера налази у индопацифичком региону (Mohan 2020b). Тако интерес за јачим поморским присуством у Индо-Пацифику, потиче од забринутости ЕУ због потенцијалног сукоба који би могао угрозити њене виталне трговинске путеве (Abbondanza and Wilkins 2023). Поред поморске, приоритетне области безбедносног ангажовања ЕУ су и сајбер безбедност, управљање кризама и борба против тероризма и насилног екстремизма, које су обухваћене пројектом Унапређења безбедносне сарадње у Азији и

са Азијом (EEAS 2022a). Са друге стране, у оквиру људске безбедности, ЕУ са фокусира на сарадњу у области здравства, посебно у контексту последица пандемије COVID-19, као и на смањење ризика и јачање спремности на катастрофе (EC and HR/VP JOIN[2021] 24 final). Најзад, интерес ЕУ за безбедносним ангажовањем у Индо-Пацифику огледа се и у томе што дели са земљама у региону исте изазове у вези са јачањем Кине, те иако није традиционални безбедносни актер свој кредибилитет у региону настоји да афирмише кроз јачање билатералних партнерстава, као и сарадњу са регионалним савезима попут АСЕАН-а (Mohan 2020a).

Наглашавање интензивирања геополитичког, војног, економског и технолошког надметања између САД и Кине, као главног структуралног фактора у савременој међународној политици, одликује и реторику ЕУ званичника (Fiott and Simón 2022). Тако је други Министарски форум о ЕУ и Индо-Пацифику³ из 2023. године, обележен говором Високог представника ЕУ за спољне послове и безбедносну политику Жозепа Борелја (Josep Borell) о постигнутим резултатима током претходне 2022. године. У безбедносном смислу су истакнуте заједничке поморске вежбе са Џибутијем, Индијом, Индонезијом, Јапаном, Републиком Корејом, Оманом и САД, као важан допринос Уније регионалној безбедности. Како наводи Борел, ове активности показују суштински интерес ЕУ за одржавањем мира, стабилности и просперитета у Индо-Пацифику, при чему није реч само о томе шта ЕУ може учинити за регион, већ шта се може урадити заједно, на равноправним основама (EEAS 2023). На сличан начин, председница Европске комисије, Урсула фон дер Лејен (Ursula von der Leyen), указује да је за Европу важно да се фокусира на следећу генерацију партнерстава, уколико жели да постане активнији глобални играч и у том смислу поздравља Стратегију за сарадњу у Индо-Пацифику као важну прекретницу (European Commission 2021).

Безбедносно позиционирање ЕУ у Индо-Пацифику – између независног актерства и трансатлантског балансирања Кине

Начин остваривања безбедносних интереса и приоритета ЕУ у Индо-Пацифику, односно безбедносна политика коју води у овом региону се, на основу опредељења ЕУ изнетих у кључним стратешким документима, може окарактерисати као „заглављена“ између балансирања Кине заједно са САД и покушаја вођења самосталне политике, ван овог геополитичког супарништва. У сржи ове политике ЕУ јесте залагање за мултилатерализам

³ Од усвајања Стратегије ЕУ за сарадњу са Индо-Пацификом, Министарски форум се одржава сваке године (EEAS 2022b).

и међународни поредак заснован на правилима, уз чвршћу сарадњу са земљама у индопацифичком региону, али и избегавање „сврставања“ на било коју страну. На овај начин ЕУ покушава да се представи као алтернативни партнер државама у региону, како би и оне избегле сврставање уз САД или Кину и у том настојању је највише подржавају чланице АСЕАН-а и Индија (Okano-Heijmans 2024). Са друге стране, однос Јапана према овој позицији ЕУ јесте да она може тежити само ограниченој стратешкој аутономији, због притиска САД-а и потребе да се САД и даље ангажују на европском тлу. У том смислу, очекивање Јапана је да САД контролишу Кину у погледу војне моћи, а ЕУ у погледу људских права, либералних вредности и норми (Рајон 2021). Суштински, сасвим је јасно да из традиционалних трансатлантских веза произилази да Америка, као гарант безбедности ЕУ и њених чланица у оквиру НАТО-а, захтева већи допринос ономе што је дефинисала као свој стратешки приоритет, а то је балансирање Кине (Kliem 2022; Odgaard 2019). Дакле, ЕУ се налази у некој врсти раскорака у још увек почетном формулисању своје политике у Индо-Пацифику, јер не жели да угрози важне економске везе са Кином, али је истовремено и опрезна у односу на њено политичко деловање. Стога се може рећи да се њен садашњи приступ Индо-Пацифику креће танком линијом између формулисања независне безбедносне политике у региону, очувања односа са Кином и позивања на широку и инклузивну концепцију мултилатерализма, с једне стране и приоритета сарадње са САД-ом као традиционалним безбедносним партнером и другим земљама које деле исте вредности, с друге стране (Rejsova 2021; Simón 2021).

Управо се Стратегија ЕУ за сарадњу у Индо-Пацифику посматра као оличење „трећег пута“ који ЕУ нуди земљама у региону (Grgić 2023). Иако се као важан изазов у Индо-Пацифику спомиње геополитичко надметање, не наводи се експлицитно да је реч о супарништву САД и Кине. Са друге стране, истиче се да ће ЕУ тежити продубљивању сарадње са државама које већ имају сопствене приступе Индо-Пацифику, као што су Аустралија, АСЕАН, Индија, Јапан, Нови Зеланд, Република Кореја, Уједињено Краљевство и САД (EC and HR/VP JOIN[2021] 24 final). На тај начин, Стратегија рефлектује и дозу неодлучности ЕУ да у потпуности прихвати парадигму супарништва великих сила и стога апострофира инклузивност и различите форме сарадње са средњим силама у Индо-Пацифику (Fiott and Simón 2022; Mohan 2020a). Тако и у погледу схватања самог појма Индо-Пацифик, ЕУ покушава да се дистанцира од америчког концепта тзв. слободног и отвореног Индо-Пацифика (*Free and Open Indo-Pacific – FOIP*), те је њена Стратегија много комплементарнија са перспективом АСЕАН-а о Индо-Пацифику (*ASEAN Outlook on the Indo-Pacific – AOIP*) (Kliem 2022; Pugliese 2023). Иако ово може да делује само као симболички чин одклона од САД у балансирању Кине, ЕУ ипак има своје интересе у сарадњи са

Кином, те садашњу хегемонистичку визију САД-а о односима у Индо-Пацифику, а посебно према Кини, сматра превише конфронтирајућом (Lin 2021; Mohan 2020a). Штавише, док се у Стратегији САД спомињу свега на пар места, наглашава се важност сарадње са Кином, али и препознају опасности у вези са питањем људских права и њеног војног јачања (ЕС and HR/VP JOIN[2021] 24 final). У том смислу, Стратегија се углавном тумачи као алтернативно схватање односа у Индо-Пацифику, засновано на логици отворености, што ширем повезивању свих актера и избегавању даљих поларизација, што се такође у највећој мери ослања на регионалну безбедносну архитектуру оличену у АСЕАН-у (Kliem 2022; Pugliese 2023). Стога ЕУ планира дугорочан ангажман у Индо-Пацифику, посебно ако се узме у обзир да његова растућа економска, демографска и политичка тежина, овај регион чини кључним чиниоцем у обликовању међународног поретка (ЕС and HR/VP JOIN[2021] 24 final). Једна од значајних области за јачање безбедносне улоге ЕУ у региону, јесте поморска безбедност, односно операције и мисије које се воде у оквиру Заједничке безбедносне и одбрамбене политике (ЗБОП). Најзначајније актуелне мисије и операције јесу војна операција Аталанта у Сомалији, односно у Индијском океану (EUNAVFOR Somalia), као и мисија војне обуке у Сомалији (EUTM Somalia), мисија војне обуке и јачања капацитета оружаних снага у Мозамбику (EUTM Mozambique) и најновија одбрамбена поморска операција покренута 2024. године у циљу заштите од напада Хута у Црвеном мору и делу Индијског океана (EUNAVFOR Operation Aspides) (EEAS 2024). Истовремено, ЕУ подстиче и своје партнере у Индо-Пацифику на учешће у мисијама и операцијама ЗБОП, па је тако закључен и оквирни споразум о учешћу у операцијама ЕУ са Аустралијом, Републиком Корејом, Новим Зеландом и Вијетнамом (ЕС and HR/VP JOIN[2021] 24 final). Томе треба додати и иницијативу CRIMARIO (*Critical Maritime Routes in the Indian Ocean*), коју је ЕУ покренула 2015. године у западном делу Индијског океана, с циљем подршке партнерима у региону у изградњи њихових поморских капацитета, управљању поморским простором и размени информација (EEAS 2023). Усвајањем Стратегије ЕУ за сарадњу у Индо-Пацифику овај пројекат додатно добија на значају, будући да се његов опсег проширује и на јужни део Пацифика (ЕС and HR/VP JOIN[2021] 24 final, 13).

Наравно, ограничени капацитети ЕУ у домену поморске безбедности и генерално војни капацитети, најчешће се спомињу као препрека њеном безбедносном актерству у Индо-Пацифику (Mohan 2020a). Иако ЕУ то покушава да надомести свеобухватним приступом безбедности који подразумева ангажман и у другим областима, попут сајбер безбедности, контроле ширења наоружања итд., аутори се углавном слажу да је снажнија безбедносна и војна компонента ипак неопходна да би се ЕУ у

индопацифичком региону позиционирала као релевантан актер (Kliem 2022; Briesen 2023). Стратегија за сарадњу у Индо-Пацифику јесте на неки начин индикатор прагматичнијег приступа ЕУ у региону, али и само зачетак развоја њене значајније безбедносне политике у Индо-Пацифику. Неретка су и мишљења да је усвајање Стратегије заправо само реактивно деловање ЕУ на притиске у спољном окружењу, односно више симболички акт, него суштинска потреба за репозиционирањем своје улоге у Индо-Пацифику (Abbondanza and Wilkins 2023; Hong Hanh 2023; Kliem 2022). У сваком случају, овај документ репрезентује њено разумевање геополитичких процеса у индопацифичком региону, настојање за активнијим присуством у истом, а често се тумачи и као индиректна политика према Кини, односно одговор на јачање њеног утицаја (Briesen 2023; Grgić 2023; Okano-Heijmans 2024). Штавише, актуелна дебата о Индо-Пацифику се тумачи и као још један тест кредибилности спољнополитичког актерства Уније у све сложенијем безбедносном окружењу (Pejsova 2021).

Стратешки приступи Француске, Немачке и Холандије Индо-Пацифику

Као што је већ споменуто, подстицај за уобличавање европског стратешког приступа Индо-Пацифику, било је усвајање стратегија за Индо-Пацифик најпре Француске, а потом Немачке и Холандије. Овај део, стога, има за циљ да пружи сажет осврт на безбедносне перспективе о Индо-Пацифику ове три државе и сагледа њихову комплементарност, односно евентуалне разлике у односу на Стратегију ЕУ за сарадњу у Индо-Пацифику.

Специфичност интереса Француске за Индо-Пацифик, лежи у томе што она себе сматра индопацифичком земљом, с обзиром на њене прекоморске територије где живи скоро два милиона француских држављана, велику ексклузивну економску зону и дубоке историјске, политичке и безбедносне везе са регионом (Moħan 2020a). Француска Стратегија за Индо-Пацифик⁴ усвојена је 2022. године и почива на четири стуба, међу којима се први односи на безбедност и одбрану, а преостала три на: 1) економију, 2) мултилатерализам и владавину права, и 3) климатске промене и биодиверзитет (Ministry for Europe and Foreign Affairs 2022, 54–63). У области безбедности и одбране, као упечатљиви циљеви, издвајају се допринос регионалној безбедности кроз унапређење војне и безбедносне сарадње, те

⁴ Стратегија почива на принципима садржаним у Белој књизи о Индо-Пацифику из 2018. године (Ministry for Europe and Foreign Affairs 2022), те када се говори о томе да је Француска прва усвојила стратешки документ о Индо-Пацифику, мисли се управо на Белу књигу, али се у овом контексту анализира Стратегија из 2022. године, као најновији документ и као стратегија у правом смислу речи.

учествовање у одржавању стратешке стабилности и војне равнотеже снага кроз међународну акцију засновану на мултилатерализму. Ти циљеви се настоје постићи углавном поморским и другим операцијама и вежбама, борбом против тероризма, радикализације, ширења нуклеарног наоружања, као и сарадњом са оружаним снагама главних партнера у региону, као што су Индија, Јапан и западне земље (Ministry for Europe and Foreign Affairs 2022, 54–55). Истиче се да француски кредибилитет у региону и допринос регионалној безбедности и стабилности почивају на сталном војном присуству у Индо-Пацифику, које је распоређено у пет високих команди које покривају цео регион (Ministry for Europe and Foreign Affairs 2022, 24). У целини гледано, француски погледи на Индо-Пацифик су конкретнији од оних изнетих у Стратегији ЕУ, како у смислу идентификовања изазова у вези са јачањем Кине и њених територијалних претензија тако и јасног означавања кинеско-америчког ривалства као кључног фактора који усложњава односе снага и безбедносне процесе у региону. Такође, поред Индије, Јапана и других држава у региону, Француска изражава јасну намеру за одржавањем блиских односа са САД-ом, као главним актером у Индо-Пацифику и истовремено наводи интензивирање односа са АСЕАН-ом као стратешки приоритет (Ministry for Europe and Foreign Affairs 2022, 40–44).

Међутим, иако остаје привржена сарадњи са САД-ом, Француска свој приступ региону не види као део стратешког надметања са Кином предвођеног Америком, већ напротив као део аутономног деловања ЕУ у Индо-Пацифику (Kliem 2022; Okano-Heijmans 2024). Штавише, француски председник Емануел Макрон (*Emmanuel Macron*), као најгласнији заговорник стратешке аутономије ЕУ, јасно је истакао да Европа мора да смањи своју зависност од Америке и избегне да буде увучена у сукоб Кине и САД око Тајвана, односно да буде захваћена кризама које нису њене, а које је спречавају да изгради своју стратешку аутономију (Anderlini and Caulcutt 2023). Дакле, Макрон такође види европски пут као „трећи пут“ у индопацифичкој геополитичкој динамици, чак редовно наглашавајући да је Француска, као индопацифичка земља, заправо балансирајућа сила у региону (Ross 2023). Дакле, Француска настоји да делује као проактиван безбедносни актер у региону, али и да буде покретачка снага ЕУ у Индо-Пацифику и то управо заснива на већ поменутом ексклузивитету свог положаја у Индо-Пацифику, као и позицији да себи креира маневарски простор и тако подржава оне иницијативе и коалиције које су јој у интересу, не следећи нужно амерички приступ (Meijer 2023; Rajon 2024).

Немачки стратешки документ посвећен Индо-Пацифику, носи назив Политичке смернице за Индо-Пацифик (*Policy guidelines for the Indo-Pacific*) и усвојен је 2020. године. За Немачку је Индо-Пацифик такође регион од све већег стратешког интереса, будући да га карактерише не само

ривалство између Кине и САД-а, већ и низ других безбедносних проблема, од бројних спорних граница, тињајућих унутрашњих и прекограничних сукоба са значајним мигрантским кретањима избеглица, до распрострањеног тероризма, што све скупа може утицати на глобалну стабилност и немачке интересе у региону. Иако се кинеско-америчко геополитичко, па и технолошко надметање јасно идентификује као изазов за регион и шире, изражава се и одлучно противљење креирању хладноратовске биполарне архитектуре, која би угрозила разноврсност и потенцијал партнерстава у региону (The Federal Government 2020, 9). Стога, у сличном тону као и Стратегија ЕУ, Немачка ставља нагласак на мултилатерализам, повезивање што већег броја актера, у чему види важну улогу безбедносног оквира који пружа АСЕАН (The Federal Government 2020, 11). Кина се види као важан актер у региону, пре свега као нуклеарна сила и светска сила у настајању, која и даље остаје важан економски партнер и са којом се планира сарадња управо на пољу контроле ширења нуклеарног наоружања, као и климатских промена, екологије и владавине права (The Federal Government 2020, 38). Поједини аутори то оцењују као очигледну напетост у покушају Берлина да помири стратешке и нормативне изазове са својом економском зависношћу од Кине (Ulatowski 2023). Дакле, иако Немачка такође својим појачаним безбедносним присуством настоји да заштити своје интересе и допринесе спречавању дестабилизације региона под утицајем Кине, за сада су њени ресурси ипак усмерени на руско-украјински рат (Sakaki 2024).

Холандски документ под називом Индо-Пацифик: Смернице за јачање сарадње Холандије и ЕУ са партнерима у Азији (*Indo-Pacific: Guidelines for strengthening Dutch and EU cooperation with partners in Asia*), усвојен 2020. године, не разликује се битно од претходног. Централно место заузимају мултилатерализам, очување међународног правног поретка, стабилност и безбедност, сарадња са партнерима, где значајну улогу заузима АСЕАН, затим и Аустралија, Индија, Јапан, Нови Зеланд, Јужна Кореја итд. Слично као у ЕУ Стратегији о Индо-Пацифику говори се о ривалству две велике силе, али без њиховог експлицитног навођења. Поред тога, безбедносни проблеми који оптерећују регион укључују и тензије у Јужном кинеском мору, тензије око Кашмира нуклеарне тензије на Корејском полуострву, те екстремизам и тероризам који остају извор нестабилности у многим земљама у региону (Government of the Netherlands 2020, 3–4). С обзиром на то да је документ усвојен пре ЕУ Стратегије за Индо-Пацифик, значајан део посвећен је томе како би требало да изгледа „европска стратешка визија“ за Индо-Пацифик, те се истиче да би управо ЕУ требало да има важну улогу у очувању равнотеже снага и спречавању преваге економског и војног утицаја једне или више великих сила. Кина се перципира углавном у контексту њеног војног јачања и ширења нуклеарног арсенала, те се једино у том смислу спомиње и

потреба за већом сарадњом ЕУ и САД – у области контроле ширења нуклеарног наоружања (Government of the Netherlands 2020, 5).

Поредећи анализирана документа, јасно је да све три државе препознају Индо-Пацифик као све значајнији регион у обликовању међународног поретка, у којем се одвија глобално одмеравање снага. Истовремено, за све њих је несумњиво важно јачање улоге ЕУ у региону, посебно у контексту америчко-кinesког ривалства. Стога је донекле разумљиво што се конкретна сарадња са САД-ом готово и не спомиње ни у једном документу, нити се усваја концепт о слободном и отвореном Индо-Пацифику, управо јер се жели избећи сврставање на било коју страну (Wacker 2021). С друге стране, француска стратегија је најконкретнија и прилично детаљно разрађена. С обзиром на њену „природну улогу“ у региону, као тзв. индопацифичке земље, разумљиво је да је знатно више фокусирана на војно-безбедносне аспекте свог деловања, док Немачка и Холандија свој већи ангажман у региону заснивају на два кључна интереса: економском, као великих трговачких нација, због чега им је важна поморска безбедност, и интересу за очувањем међународног правног поретка и регионалне стабилности (Rugliese 2023; Wacker 2021). Према некима ауторима, разлике у Европи у погледу схватања Индо-Пацифика не односе се на то да ли је Кина део индопацифичког концепта или не, већ се односе на два различита приступа инклузивности. Први приступ састоји се у избегавању kinesког питања и проблематичних аспеката односа наглашавањем потребе за сарадњом са свима. Други приступ признаје сукобе интереса и разлике у вредностима са Пекингом, али ипак позива на наставак сарадње са Кином, као начин да се она подстакне на придржавање међународно прихваћених стандарда и норми понашања (Grare and Reuter 2021). Према овом схватању, може се рећи да немачка и холандска стратегија одражавају први приступ, док је француска стратегија приближнија другом, па и сама ЕУ стратегија.

Потенцијалне импликације индопацифичке безбедносне динамике на безбедносну политику ЕУ

С обзиром на то да је на нивоу ЕУ јасно да геополитички процеси у индопацифичком региону несумњиво утичу на безбедност и стабилност Европе, поставља се питање на који начин ће се ЕУ односити према даљем развоју тих процеса, посебно ако се узме у обзир и заокупљеност ЕУ ратом у Украјини, чији се крај не назире. На првом месту, како истичу поједини аутори, очигледно је да уколико се америчко-кinesки односи буду заоштравали, Европској унији ће бити све теже да одржава садашњу позицију својеврсне неопредељености, односно да ће разлике са Кином бити директније истакнуте, него што се то сада чини, уз значајан опрез (Grare and Reuter 2021). На пример, Тајвански мореуз је традиционално

жариште, које ће вероватно остати главни приоритет за праћење у наредним годинама, јер би свака криза у тој области изазвала огромне поремећаје, директно утичући на европске економске, технолошке, али и безбедносне интересе (Fiott 2022; Fiott and Simón 2022).

Са друге стране, већ поменути недостатак капацитета у домену поморске безбедности и поред изражене намере да се та област јача, представљаће изазов у остваривању амбиције ЕУ да се позиционира као релевантан актер у Индо-Пацифику. Одрживост њеног поморског ангажовања биће упитна, уколико се сведе само на поморску операцију Атланта и водећу улогу појединачних држава, пре свега Француске, Немачке и Холандије (Fasulo 2023; Fiott and Simón 2022). Сем тога, сама Француска ће вероватно дати приоритет безбедности у областима где се налазе њене територије, у Индијском океану и јужним водама Пацифика, а не у Јужном кинеском мору нпр., које је такође сфера надметања и тензија (Rugliese 2023). Стога, више аутора указује да би проблем неразвијених и недовољних поморских војних капацитета и ресурса требало решавати и већим улагањима у развој ових способности кроз Европски одбрамбени фонд (ЕДФ) и покретање већег броја заједничких пројеката кроз програм Сталне структурисане сарадње (*Permanent Structured Cooperation – PESCO*) (Fiott 2022; Fiott and Simón 2022; Grgić 2023). Наравно, ове потребе су препознате на нивоу ЕУ, па се тако у Координисаном годишњем прегледу одбране из 2022. године (*Coordinated Annual Review on Defense – CARD*), може видети да је за период 2019–2025. планирано улагање од 55,5 милијарди евра у област поморских одбрамбених способности, што је чак нешто више него за копнену област (54,5) (European Defence Agency 2022). Неки аутори сматрају да би ЕУ требало да буде спремна и за покретање цивилне мисије у оквиру ЗБОП-а у Индо-Пацифику у будућности, чак и за потенцијално слање смртоносног оружја и опреме Тајвану преко Европског мировног инструмента (*European Peace Facility – EPF*), у случају отвореног сукоба Кине и Тајвана (Fiott and Simón 2022).

Најзад, уколико се у будућности америчко-кинеско ривалство све више буде заоштравало, Европској унији ће бити све теже да инсистира на мултилатерализму и сарадњи са свима, у региону где доминирају минилатерални формати сарадње (Fiott and Simón 2022; Grgić 2023). У том смислу, вероватно ће бити тешко избећи чвршћу сарадњу са КВАД-ом, а да то не буде перципирано као приклањање америчкој безбедносној архитектури и тиме заоштравање односа са Кином. Стога се као средњи приступ, види могућност чвршће сарадње са КВАД Плус – проширеним форматом ове иницијативе, која укључује и Нови Зеланд, Јужну Кореју, Вијетнам, као и Бразил и Израел (Panda 2023). У сваком случају, за ЕУ остаје изазов како да своју политику и ангажман у Индо-Пацифику прилагоди

„трендовима“ сарадње и доминантним процесима у региону, а да истовремено заштити своје интересе.

Закључак

Усвајањем Стратегије за сарадњу у Индо-Пацифику, ЕУ је и званично демонстрирала своју тежњу за активним учешћем у обликовању безбедносне динамике у овом региону. У светлу генералне амбиције ЕУ о стратешкој аутономији, то имплицира и њено настојање да се позиционира као балансирајућа сила у контексту супарништва Кине и САД у Индо-Пацифику. Реалност говори да то још увек није случај, не само што је формулисање безбедносне политике ЕУ у Индо-Пацифику у развојној фази, већ и што је питање актерства ЕУ у овом региону део ширег питања о њеном безбедносном актерству уопште. У том смислу, осим што јој недостају значајнији војни поморски капацитети, чак ни кроз друге механизме тврде моћи у оквиру ЗБОП-а, попут Сталне структуриране сарадње, ЕУ још увек не може да испољи пун потенцијал као кредибилан безбедносни актер, најчешће због међувладиног принципа одлучивања у том домену који отежава ефективну примену датих механизма. За сада би се њена улога, према неким мишљењима, огледала пре свега у стабилизацији међународног поретка кроз утицај у међународним институцијама, промовисање принципа превентивне дипломатије, кроз управљање кризама и јачање људске безбедности (Grgić 2023). Управо због своје инфериорности у погледу тврде моћи, ЕУ ће се и даље суочавати са притисцима САД да учини више на балансирању Кине (Mohan 2020a), а узевши у обзир и приоритетност рата у Украјини, изградња, ако не у потпуности независне онда барем независније политике ЕУ у Индо-Пацифику, остаје процес са неизвесном перспективом.

Библиографија

- Abbondanza, Gabriele and Thomas Wilkins. 2023. "Europe in the Indo-Pacific: Economic, security, and normative engagement". *International Political Science Review*. DOI: <https://doi.org/10.1177/0192512123120269>.
- Anderlini, Jamil and Clea Caulcutt. 2023. "Europe must resist pressure to become 'America's followers,' says Macron". *Politico*. April 9. <https://www.politico.eu/article/emmanuel-macron-china-america-pressure-interview/>.
- Briesen, Detlef. 2023. "The EU Strategy for Cooperation in the Indo-Pacific Region under New Global Political Conditions. A First Look at the Consequences of the Ukraine War". In: *The EU approach to cooperation in the Indo-Pacific: From strategy to practice*, edited by Detlef Briesen, Nguyen Thi

- Thuy Trang and Pham Quang Minh, 8–22. Hanoi: University of Social Sciences and Humanities and Konrad Adenauer Stiftung.
- Briesen, Detlef, Nguyen Thi Thuy Trang and Pham Quang Minh. 2023. "Introduction – The EU Strategy for Cooperation in the Indo-Pacific Region: New Developments and Challenges Since 2021". In: *The EU approach to cooperation in the Indo-Pacific: From strategy to practice*, edited by Detlef Briesen, Nguyen Thi Thuy Trang and Pham Quang Minh, 3–6. Hanoi: University of Social Sciences and Humanities and Konrad Adenauer Stiftung.
- Carteny, Andrea and Elena Tosti Di Stefano. 2023. "The EU and the Indo-Pacific. The path towards a comprehensive strategy". In: *Handbook of Indo-Pacific Studies*, edited by Barbara Kratiuk, Jeroen J. J. Van den Bosch, Aleksandra Jaskólska and Yoichiro Sato, 405–428. New York: Routledge. DOI:10.4324/9781003336143-25.
- Council of the EU. 2012. Guidelines on the EU's foreign and security policy in East Asia. https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/misc/97842.pdf.
- [EC] European Commission. 2021. "State of the Union Address by President von der Leyen", September 15. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ov/SPEECH_21_4701.
- [EC and HR/VP] European Commission and High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy/Vice-President. 2019. EU-China – A strategic outlook, JOIN(2019) 5 final, Joint communication to the European parliament, the European Council and the Council, March 12. <https://commission.europa.eu/system/files/2019-03/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>.
- [EC and HR/VP] European Commission and High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy/Vice-President. 2021. The EU strategy for cooperation in the Indo-Pacific, JOIN(2021) 24 final, Joint communication to the European parliament and the Council, September 16. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/jointcommunication_2021_24_1_en.pdf.
- [EDA] European Defence Agency. 2022. Coordinated Annual Review on Defence Report. November 2022. <https://eda.europa.eu/docs/default-source/eda-publications/2022-card-report.pdf>.
- [EEAS] European External Action Service. 2016. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe – A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy, June 2016. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf.

- [EEAS] European External Action Service. 2019. Enhancing Security Cooperation in and with Asia. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/factsheet_eu_asia_security_july_2019.pdf.
- [EEAS] European External Action Service. 2022a. Enhancing Security Cooperation in and with Asia. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2024/ESIWA%20factsheet_ipmf.pdf.
- [EEAS] European External Action Service. 2022b. “Ministerial Forum for Cooperation in the Indo-Pacific”, February 22. https://www.eeas.europa.eu/eeas/ministerial-forum-cooperation-indo-pacific_en.
- [EEAS] European External Action Service. 2023. “EU Indo-Pacific Ministerial Forum: Opening remarks by High Representative Josep Borrell”. May 13. https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-indo-pacific-ministerial-forum-opening-remarks-high-representative-josep-borrell_en.
- [EEAS] European External Action Service. 2023. “Missions and Operations”, January 23. https://www.eeas.europa.eu/eeas/missions-and-operations_en#9620.
- Fiott, Daniel. 2022. “Gearing up for a Competitive Age: The EU as a Maritime Actor”. *Études Marines* 2022 (21): 52–65.
- Fiott, Daniel and Luis Simón, eds. 2022. “Centre of Gravity: Security and Defence in the Indo-Pacific-What Role for the European Union”, CSDS In-depth December 4/2022, Brussels: Brussels School of Governance, Centre for Security, Diplomacy and Strategy. <https://brussels-school.be/sites/default/files/documents/Centre-Of-Gravity-December-2022.pdf>.
- Government of the Netherlands. 2020. Indo-Pacific: Guidelines for strengthening Dutch and EU cooperation with partners in Asia, AVT/BZ-201002-011A, November 13. <https://www.government.nl/documents/publications/2020/11/13/indo-pacific-guidelines>.
- Grare, Frédéric and Manisha Reuter. 2021. “Moving closer: European views of the Indo-Pacific”. *European Council on Foreign Relations*, September 13. <https://ecfr.eu/special/moving-closer-european-views-of-the-indo-pacific/>.
- Grgić, Gorana. 2023. “Ambition, meet reality: The European Union’s actorness in the Indo-Pacific”. *International Political Science Review*. DOI: <https://doi.org/10.1177/01925121231191275>.
- Håkansson, Calle. 2022. “A geopolitical Europe and its relations with Asia: Assessing the European Union’s Indo-Pacific strategy from the lens of European strategic autonomy”. Jean Monnet EU Centre of Excellence, Korea University, Working Paper #8 January 2022. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1640903/FULLTEXT01.pdf>.
- Hong Hanh, Bui. 2023. “European Union’s Connectivity Strategy in the IndoPacific Region: Opportunities and Challenges”. In: *The EU approach to*

- cooperation in the Indo-Pacific: From strategy to practice*, edited by Detlef Briesen, Nguyen Thi Thuy Trang and Pham Quang Minh, 47–56. Hanoi: University of Social Sciences and Humanities and Konrad Adenauer Stiftung.
- Kliem, Frederick. 2022. The EU strategy on cooperation in the Indo-Pacific: A meaningful regional complement, Konrad-Adenauer-Stiftung, February 16. https://www.kas.de/documents/288143/16920728/Panorama+2021_01+Kliem.pdf/177d26b8-bc73-fbc5-6a48-5e807728e7e6?t=1644999182121.
- Lin, Joanne. 2021. “The EU in the Indo-Pacific: A new strategy with implications for ASEAN”. *ISEAS Perspective* 12 (164): 2–7.
- Meijer, Hugo. 2023. “Pulled East. The Rise of China, Europe and French Security Policy in the Asia-Pacific”. *Journal of Strategic Studies* 46 (6/7): 1245–1286. DOI: <https://doi.org/10.1080/01402390.2021.1935251>.
- Ministry for Europe and Foreign Affairs. 2022. France’s Indo-Pacific Strategy. https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/en_dcp_a4_indopacifique_022_022_v1-4_web_cle878143.pdf.
- Mohan, Garima. 2020a. “A European strategy for the Indo-Pacific”. *The Washington Quarterly* 43 (4): 171–185. DOI: <https://doi.org/10.1080/0163660X.2020.1850447>.
- Mohan, Garima. 2020b. “Europe in the Indo-Pacific: a case for more coordination with Quad countries”. The German Marshall Fund of the United States, Policy Brief January 2020/1. <https://www.gmfus.org/sites/default/files/Mohan%2520-%2520Europe%2520in%2520the%2520Indo-Pacific%2520-%252022%2520Jan.pdf>.
- Odgaard, Liselotte. 2019. “European engagement in the Indo-Pacific”. *Asia Policy* 14 (4): 129–160.
- Okano-Heijmans, Maaïke. 2024. “The EU’s Connectivity Strategy 2.0: Global Gateway in the Indo-Pacific”. In: *The Transformation of the Liberal International Order: Evolutions and Limitations*, edited by Yuichi Hosoya and Hans Kundnani, 23–53. Singapore: Springer. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-981-99-4729-4>.
- Pajon, Céline. 2021. “The EU-Japan partnership in the Indo-Pacific: opportunities and challenges”. *Analysis of Elcano Royal Institute* (31/2021), March 12. <https://media.realinstitutoelcano.org/wp-content/uploads/2021/10/ari31-2021-pajon-the-eu-japan-partnership-in-the-indo-pacific-opportunities-and-challenges.pdf>.
- Pajon, Céline. 2024. “France’s Indo-Pacific Approach: Salvaging the Rules-Based Order and Staying Relevant”. In: *The Transformation of the Liberal International Order: Evolutions and Limitations*, edited by Yuichi Hosoya and Hans Kundnani, 65–74. Singapore: Springer. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-981-99-4729-4>.

- Panda, Jagannath. 2023. "QUAD Plus EU: A Viable Option for the Times?". In: *The EU Indo-Pacific Bid: Sailing Through Economic and Security Competition*, edited by Filippo Fasulo, 31–50. Milano: Ledi Publishing.
- Pejsova, Eva. 2021. "Europe's Indo-Pacific puzzle: In search of an independent foreign policy". In: *Indo-Pacific Strategies: Navigating Geopolitics at the Dawn of a New Age*, edited by Brendon J. Cannon and Kei Hakata, 178–197. London and New York: Routledge.
- Pennisi di Floristella, Angela. 2020. "Security cooperation in and with Asia: towards a pragmatic turn in the EU's security policy?" *European security* 29 (2): 170–188. DOI: <https://doi.org/10.1080/09662839.2020.1750381>.
- Pugliese, Giulio. 2023. "The European Union's security intervention in the Indo-Pacific: between multilateralism and mercantile interests". *Journal of Intervention and Statebuilding* 17 (1): 76–98. DOI: <https://doi.org/10.1080/17502977.2022.2118425>.
- Ross, Jacob. 2023. "Macron's Indo-Pacific Balancing Act". *Internationale Politik Quarterly*, June 28. <https://ip-quarterly.com/en/macrons-indo-pacific-balancing-act>
- Sakaki, Alexandra. 2024. "Germany's Indo-Pacific Turn: Towards a Contribution to the Rules-Based Order?". In: *The Transformation of the Liberal International Order: Evolutions and Limitations*, edited by Yuichi Hosoya and Hans Kundnani, 55–64. Singapore: Springer. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-981-99-4729-4>.
- Simón, Luis. 2021. "The Geopolitics of Multilateralism: What Role for the EU in the Indo-Pacific?", Brussels School of Governance, Centre for Security, Diplomacy and Strategy, CSDS Policy Brief September 14/2021 Special Edition. https://brussels-school.be/sites/default/files/CSDS%20Policy%20brief_2114_0.pdf.
- The Federal Government. 2020. Policy guidelines for the Indo-Pacific. Germany – Europe – Asia. Shaping the 21st century together, August 2020. <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2380514/f9784f7e3b3fa1bd7c5446d274a4169e/200901-indo-pazifik-leitlinien-1-data.pdf>.
- Ulatowski, Rafał. 2023. "Germany and the Indo-Pacific in an age of superpower competition". *International Political Science Review*. DOI: <https://doi.org/10.1177/01925121231190>.
- Wacker, Gudrun. 2021. "The Indo-Pacific concepts of France, Germany and the Netherlands in comparison: Implications and challenges for the EU". European University Institute, Policy Brief May 2021/19. <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/71354>.

Sladana ĆURČIĆ

THE STRATEGIC RELEVANCE OF THE INDO-PACIFIC IN THE EUROPEAN UNION'S SECURITY POLICY

Abstract: The paper analyzes the security aspects of the EU's engagement in the Indo-Pacific in light of the growing geopolitical importance of this region and its determination by the Sino-American rivalry. The goal is to consider the specificity of the role and position of the EU as a potential security actor in the region and to map the possible directions of its security policy development according to the current power relations in the Indo-Pacific. For this purpose, a review of academic literature and content analysis of relevant EU strategic documents (EU Strategy for Cooperation in the Indo-Pacific (2021), Global Strategy for the EU's Foreign and Security Policy (2016)) were used, as well as analysis of strategic documents of certain EU members (France, Germany, and the Netherlands) on the Indo-Pacific. It is pointed out that the security positioning of the EU in the Indo-Pacific is characterized by "stuckness" between the pursuit of independent actorness, as an alternative to the great powers competition and complying with the the USA toward balancing China. It is concluded that this type of the EU's maneuvering will not be sustainable in the long run, both because of the potential deterioration of relations in the Indo-Pacific, which will require more decisive action, and insufficient hard power capacities (primarily naval) that would provide the EU the necessary credibility. Additionally, the focus on the war in Ukraine will also delay more active EU engagement in the Indo-Pacific, although it is certain that it will be inevitable in the future.

Keywords: Indo-Pacific, European Union, security policy, strategic interests, Sino-American rivalry.